

SLOVENSKO V ANKETĚ „ARMÁDA V ROCE 1938“

PAVEL MINAŘÍK – PAVEL ŠRÁMEK

MINAŘÍK, P. – ŠRÁMEK, P.: Slovakia in the context of „the army in the year 1938“ inquiry. *Vojská historía*, 3, 2, 1999, pp. 91 – 117, Bratislava
The materials called as „the Army in the year 1938“ come from the extensive inquiry of the Czechoslovak military forces HQ. The inquiry was performed by the 3rd operational branch of the HQ in between the years 1938 – 1939. In the introduction the authors state that the addressors of the inquiry were all elements of the Czechoslovak military force, starting with branches at the Ministry of National Defence and HQ through military land Headquarters, Headquarters of superior units – from corps and divisions to regiments and separated battalions. In the offered material the authors aimed at the selection of documents which are associated with the superior units and military bodies at the Slovak territory. There are 9 documents totally which are not chronologically organised, but structured according to sequency access – from the HQ corps to battalion HQ.
Military History, Slovakia, Czechoslovak Army 1938.

Jedním z významných pramenů, který nás informuje o čs. armádě na podzim 1938, je rozsáhlá anketa Hlavního štábu, označovaná jako „Armáda v roce 1938“. Jejím cílem bylo detailní zachycení jednak toho, co se vykonalo roku 1938 v rámci příprav na válku, a dále vlastního stavu za branné pohotovosti státu. Adresáty této ankety se staly prakticky všechny složky čs. armády, od oddělení Hlavního štábu a odborů Ministerstva národní obrany, přes zemská vojenská velitelství, velitelství sborů a divizí až po pluky a samostatné prapory. Většina těchto složek sestavila velmi podrobné odpovědi, menšina se omezila na stručná hlášení nebo vůbec neodpověděla.

Počátek příprav k uskutečnění ankety spadá na konec října 1938, kdy 3. oddělení Hlavního štábu navrhlo svým čj. 6520 zachytit situaci armády v roce 1938. Koncem listopadu 1938 rozeslal Hlavní štáb připravené dotazníky na jednotlivé složky s tím, že odpověď očekává do 15. února 1939.

Jako oficiální důvod ankety se udávala snaha o zachycení cenných závěrů, které mohou být užitečné jak pro organisaci, tak pro využití armády v budoucnu. Je zřejmé, že svoji roli hrála ještě jedna, přinejmenším stejně závažná okolnost. Velení armády nevyučovalo, že po určité době bude veřejnost chtít vědět, jak byla armáda připravena na hrozící válku.

V této souvislosti je však třeba upozornit na skutečnost, že hlášení často vyjadřují subjektivní pocity a názory zpracovatelů. Jednotliví velitelé je sestavovali po dramatických událostech podzimu 1938, které příslušníky čs. branné moci výrazným způsobem ovlivnily. Proto je třeba při práci s anketou vzít uvedené okolnosti v úvahu a získané poznatky nezevšeobecňovat na celou armádu.

Vzhledem ke značnému rozsahu ankety „Armáda v roce 1938“ bylo nezbytné pro účely edice vybrat jen části odpovědí. Snažili jsme se však zachovávat logickou návaznost jednotlivých dokumentů.

Dnes jsou dochované výsledky ankety uloženy ve Vojenském historickém archivu v Praze ve fondu Ministerstvo národní obrany/Hlavní štáb – 3. oddělení. Materiály jsou uspořádány podle tehdy platné vojenské hierarchie a zaplňují celkem 6 archivních kartonů.

Po formální stránce jsou dokumenty, otištěné ve zkráceném znění, většinou originály a byly zpracovány v souladu s edičními zvyklostmi. Každý z nich je uveden datem, místem vzniku a stručným záhlavním registrem. Dodatečné opravy a doplňky do původního textu jsou vytištěny kurzívou. Pokud došlo k pozdějšímu podtržení některých částí textu rukou, jsou příslušné pasáže vymezeny ostrými závorkami, tj. <...>. Pod jednotlivé dokumenty je připojen odkaz na uložení ve VHA. Poznámkový aparát byl zpracován k jednotlivým dokumentům zvlášť a obsahuje poznámky textové i věcné. Dokumenty jsou přímo na spisu opatřeny značkami příjemce. Podle možností byla zachována původní stylistika. Opraveny byly pouze zjevné pravopisné chyby a překlepy. Vzhledem k obecně platným pravidlům byly dokumenty ponechány v původním jazyku.

DOKUMENT Č. 1

1938, bez data a místa. – Dotazník ankety „Armáda v roce 1938“

Dotazník.

Poslední události znamenají pro armádu ukončení jedné z velkých etap jejího vývoje.

Rozborem situace armády v době mobilisace a sledováním bezprostředních příprav k ní můžeme dospět k cenným závěrům, jež by mohly být užitečné jak pro organizaci tak i pro použití armády v budoucnosti.

Je tudíž třeba, aby byl zachycen věrně a objektivně vývoj příprav k pohotovosti armády alespoň v roce 1938, který byl rokem bezprostředních příprav k ozbrojenému konfliktu a hlavně pak zachytiti konečný stav armády za mobilisace ku konci září 1938.

Ministerstvo národní obrany je si vědomo velkého zatížení valné části důstojníků pracemi všeho druhu, které jsou vyžadovány nynější situací, zrovna tak jako uznává potřebu nutného odpočinku po značném vypětí sil posledních měsíců, ba roků. Nicméně vidí potřebu zachytit dříve, než bude možno zpracovati celý materiál cestou pravidelných relací – alespoň v hrubých rysech poznatky jednotlivých důstojníků, hlavně velitelů jednotek všech stupňů, zvláště pak velitelů vojskových těles a přednostů různých služeb a ústavů, dokud tyto jsou ještě ve všech podrobnostech v jejich čerstvé paměti aneb mohou doplniti své mezery přímým dotazem důstojníků v místě.

Obrací se proto na ty důstojníky, kteří mají pochopení pro uvedené potřeby, aby krátce a věcně na podkladě konkrétních dat vylíčili události, uvedli nedostatky a závady, označili jejich příčiny a učinili konkrétní návrhy na jejich úpravu a zlepšení v rámci funkce, kterou zastávali hlavně v době mimořádných opatření a za mobilisace 1938.

Jde o přesné konstatování nedostatků a závad, jež byly zjištěny jednak přezkoušením všech plánů ku dni 15/II 1938, jednak při provádění mimořádných opatření, nařízených 21/V 1938, s uvedením na kolik tyto nedostatky a závady byly odstraněny jak ve vlastní působnosti tak z vyššího nařízení do konce září 1938 (mobilisace).

Je třeba ohodnotit bojeschopnost jednotky vzhledem:

Ona výši a dokonalost příprav všeho druhu (plány),

Ona počty a jakost zbraní,

Ona hodnotu výcviku (kádrů i mužstva, aktivních i záložníků), zvláště u speciálních zbraní (opevnění v to),

Ona velikost zásob všeho druhu a jejich rozložení a to jak výstroje, tak výzbroje, munice a jiného materiálu,

Ona vliv národnostního složení jednotky,

Ona vliv prostředí (nálada obyvatelstva místa a kraje), v němž se jednotka pohybovala a událostí, které na jednotku působily,

přítom je třeba hodnotit jednotky skupiny A a B zvláště.

Dále je třeba uvést nedostatky a závady všeho druhu zjištěné:

○ při provádění zajištění hranic („O“ oddíly, pohotovostní oddíly, jednotky SOS, spolupráce s nimi, hlavně v době mimořádných opatření, spojení, ničení atp.), dále pak zásobování, dopravní prostředky atd.;

○ při obsazování opevnění hlavně lehkých, při čemž nutno se zmínit o výběru osádek z okolí, o způsobu obsazení, o hodnotě objektů (kolik úplně vybaveno, kolik nedostatečně vybaveno), o zbraních a zásobách všeho druhu, hlavně municí atd.;

○ při organizaci a provádění obrany proti útočné vozbě (překážky přirozené i umělé), jejich stav a hodnota, zbraně proti útočné vozbě atd.

Konečně je třeba podrobiti úvaze nedostatky a závady všeho druhu zjištěné při provádění mobilisace (nástup záložníků, koní, vozidel všeho druhu, stav zásob všeho druhu, hlavně výstroje, výzbroje a munice atp.), zvláště jest posouditi:

○ jaká byla celková hodnota mobilisačních opatření (příprav) a jak byla zajištěna a dosažena včasnost jejich provedení; uvést i hodnotu mobilisačních opatření civilních úřadů státní správy, případně jimi zaviněné okolnosti, které ohrozily mobilisaci, dále pak zjištěné osobní a materiální nedostatky a závady, které se projevily v takovém rozsahu, že bojeschopnost útvaru byla vážně ohrožena (stačí uvést na př.: automobilní vojsko dělostřelectva – nedostatek 30 % řidičů, nebo: nenastoupilo evidenčních motorových vozidel z pohraničí 25 %, aneb: dělostřelectvo – nedostatek jízdních v důsledku odsunu osob německé národnosti do pracovních táborů atp.); ku zpracování těchto otázek nutno přizvat zkušené mobilisační orgány;

○ jaké závady se vyskytly při využívání místních zdrojů a při zajišťování potřeb podle zákona na obranu státu a na kolik využívání místních zdrojů zasáhlo rušivě do potřeb místního obyvatelstva.

Odpovědi na tyto otázky vypracují důstojníci jako hlášení, k němuž přidruží své návrhy a zašlou je na MNO. – hl.št./3.odděl. do 15. února 1939, aniž by zachovali služební cestu, která by příliš zatížila agendu nadřízených velitelství.

VHA, f. MNO/HŠ, 1938, 3.oddělení, sign. 38 2/39, kar. 293, nezatříděný materiál. – Tiskopis A4, 4 s.

DOKUMENT Č. 2

1939, 10. únor, Spišská Nová Ves. – Odpověď velitele VI. sboru na anketu.

VELITELSTVÍ V

Čj. 52.013 Taj./3.odděl.1939

Spišská N.Ves, 10. únor 1939.

Věc: Armáda v roce 1938 – poznatky,
předložení opisu
Odpověď k čj. 20.709 Taj.3.oper.1939.
Přílohy: 1.

T A J N Ě !

Krajinskému vojenskému velitelství
3. odděl.
Bratislava

Na Vaš rozkaz čj. 20.709 Taj.3.oper.1939 předkládám opis hlášení zpracovaného na výnos MNO. čj. 6520 Taj. – hl.št./3.odděl.1939.

Velitel sboru
div.gen. ONDŘEJ MÉZL¹
gen. Mézl
[...]²

VELITELSTVÍ VI.SBORU Spišská N.Ves, 11. únor 1939.

Čj. 52.013 Taj./3.odděl.1939

Věc: Armáda v roce 1938 – poznatky.
Odpověď k čj. 6520 Taj.hl.št./3.odděl.1938.
Přílohy: 4.

T A J N Ě !

Ministerstvo národní obrany
hl.št. 3. odděl.
P r a h a

Podle výnosu MNO. čj.6520 taj. Taj. – hl.št./3.odděl. 1938 předkládám poznatky „Armáda v roce 1938“.

Velitel sboru
div.gen. ONDŘEJ MÉZL
gen. Mézl

¹Divizní generál Ondřej MÉZL (1887 – 1968), velitel VI.sboru, v mobilizaci velitel Hraničního pásma XVI.

²Dokument je opatřen prezentačním razítkem ze dne 12. března 1939 a v pravém horním rohu očíslován zakroužkovaným číslem 162, které určuje jeho pořadí v odpovědích, jež na čj. „6520“ obdrželo 3. oddělení Hlavního štábu.

Velitelství VI.sboru.
Čj. 52.013 Taj./3.odděl.1939.

Spišská N.Ves, 11. únor 1939.

Věc: Armáda v roce 1938 – poznatky.

Ministerstvo národní obrany
hl.št. 3. odděl.
P r a h a

Na výnos MNO. čj. 6520 Taj. – hl.št./3.odděl.1938:

I. Ocenění bojové hodnoty jednotlivých prvků vyšších jednotek:

a) SOS: Po morální stránce byla bojová hodnota jednotek SOS z počátku na vysoké úrovni, později poněkud poklesla v důsledku únavy ze stálé pohotovosti a stálého napětí. Bylo by záhodno umožnit příslušníkům SOS po nějaké době vystřídání.

Po taktické stránce byla bojová hodnota SOS velmi různá. Byl to následek různorodého složení jednotek SOS, které vyvolalo závady téměř z každého hlediska.

Jednotky SOS se velmi dobře osvědčily v bojových akcích rázu drobné války, které jsou četnictvu a finanční stráži vžity ze stíhání zločinců a podloudníků. Chybělo jim však i jejich velitelům porozumění pro souladnou činnost ve všeobecném taktickém rámci. I pro trvalou obranu na přikázaném místě nebylo u nich dost porozumění; jevíly i v takových situacích sklony k manévrování.

Zde musí zasáhnouti důkladnější taktický výcvik, který ale nesmí utlumit cennou schopnost jednotek SOS pro akce drobné války; musí jí jen usměrnit pro souladnou činnost v širším taktickém rámci.

Střelecký výcvik příslušníků SOS třeba zdokonalit. Je nápadné, že přes živou přestřelku neměl protivník obyčejně žádných ztrát. Dále jim musí být vštípeno to, aby nepoužívali ručních granátů na mnohonásobnou vzdálenost vrhu.

b) Letectvo a OPL:

K získání poznatků o vlastním letectvu bylo málo příležitostí.

Na OPL – zvláště pasivní – byl v počátečních dnech mobilisace i nástupu brán dostatečný zřetel, který však záhy ustal, neboť pasivní OPL byla pocíťována jako nepohodlná komplikace za převozů, na pochodech i v ubytování. Scházela patřičná nácvik, který by byl různé tyto potíže při provádění pasivní OPL zmírňoval.

Při všeobecném zatemnění projevovaly se velmi citelné obtíže hlavně při průjezdu a průchodu osadami. Organů CPO bylo sice všude dostatek, ale cirkulace v osadách byla jen zřídka kde organizována a nebylo lze v osadě najíti hledaná místa (cizí SV a pod.). Mimo osady na důležitých křižovatkách a rozcestích bylo by záhodno udržovati přes noc cirkulační a orientační službu nebo aspoň vhodně osvětlit ukazovatele. Těmito nedostatky bylo vyvoláno mnoho zmatků a nedorozumění.

Pro aktivní OPL bylo příliš málo prostředků. Zvláště selskou vozbu, trény a vlaky by byly v případě leteckých útoků bezbranné.

Celkově vzato nepronikl smysl pro důležitost a porozumění pro způsob provádění OPL až k výkonným velitelům a jednotlivcům, což by se bylo projevilo velmi citelně, kdyby bylo došlo k leteckým útokům. Nestačí vypracovat plány OPL na papíře, nutno ale především dosáhnouti toho, aby patřičným výcvikem se stala OPL úplnou samozřejmostí, třebaš bez objemných a podrobných plánů.

Hlásná služba nebyla rovněž na svém místě. Hlášení o letounech docházela pozdě, někdy až i za dvě hodiny po zjištění letounu; proto je třeba aby hlásky byly lépe vyčísleny a telefonní spojení zdokonaleno.

c) Ženíjní vojsko:

Ženíjní jednotky dosáhly sice patričné výše technické vyspělosti a pracovní výkonosti, nebyla však u nich na žádoucí výši jejich bojová hodnota. Ženíjní jednotky, které bývají často použity k pracem před obranným postavením (ničení, překážky a záтары), musí být schopny v případě nutnosti přijati i boj se stejným důrazem jako jiné zbraně.

d) Povšechné ocenění bojové hodnoty vojsk:

Z hlediska velitelství sboru nebylo žádného patrného rozdílu mezi hodnotou jednotek A i B. Záleží vždy jen na hodnotě velitelů a to v prvé řadě nižších, kteří jsou s mužstvem v stálem styku a řídí drobnou práci u jednotek, v druhé řadě pak na velitech vyšších. U jednotek, kde velel rozhodný, spravedlivý a svědomitý velitel, který dovedl mužstvo povzbudit a jemuž toto důvěřovalo, dosáhly tyto vždy vysokého stupně hodnoty a bojové pohotovosti, ať šlo o jednotku A nebo B.

U jednotek B projevoval se citelný nedostatek starších důstojníků, zejména velitelů setnin. Příliš mladý velitel dovede málokdy imponovat vojákům, zvláště záložníkům.

Výchova mladých důstojníků musí tedy více než dosud uplatňovati rozvoj velitelské osobnosti v mužných vlastnostech charakteru, pozdvihnout samostatnost, odhodlanost, pocit cti a sebedůvěry. Tato výchova je neméně tak důležitou, jako školení v odborné teorii.

Nutno konstatovat, že inteligentní a uvědomělý lidský materiál dodává lepší vojáky, než neuvědomělý a zaostalý. Inteligentní voják dovede si vždy pomoci, kdežto voják zaostalý buď jen aplikuje nacepované prvky svého nevalného výcviku, nebo se oddává tupé nečinnosti. V prostředí moderního boje, kde nelze vše nařizovat a kde samočinnost vojáka v jeho složitých úkonech je hlavní podmínkou úspěšné činnosti, jeví se potřeba inteligentního lidského materiálu nezbytnou.

Bylo trapným zjevem, že většina slovenských a rusínských vojáků nejevila žádného zájmu o to, kolik území bude ze Slovenska a Podkarpatské Rusi odstoupeno a aby demarkační čára byla chráněna proti nárokům a přehmatům z maďarské strany. Jejich stále zdůrazňovaným a jediným přáním bylo dostati se co nejdříve domů. Je příznačné, že proti tomuto neporozumění pro uvědomělou základní povinnost vojáka pomáhaly spíše tresty než domluvy. Za to vojáci české národnosti, ač znechuceni nevlídným politickým prostředím na Slovensku a lhostejností na Podkarpatské Rusi, konali svou povinnost a setrvali.

Náprava v úrovni inteligence a v stupni národní a státní uvědomělosti vymyká se za daných poměrů působnosti vojenských orgánů, jeví se však v zájmu všeobecné hodnoty vojsk jako nezbytná.

II. Organizace vyšších jednotek, jednotek zbraní a útvarů služeb, složení a hodnota jejich štábů a řídicích orgánů služeb:

a) Organizace vyšších jednotek, jednotek zbraní a útvarů služeb celkově vyhovovala.

b) <Vybavení vyšších velitelství personálem bylo příliš bohaté.> S menším počtem personálu, však vybraného, dala by se práce přehledněji organisovat, SV snáze umístit a jeho přemísťování snáze provádět.

Velkou přítěží pro stan sboru <byli důstojníci sluhové v plném počtu přidělených důstojníků.> U velitelství, které své SV mnoho nemění a přemísťuje se jen motorovými vozidly, nepotřebuje každý důstojník sluhu; jeho práce omezí se jen asi na jednu hodinu denně, jinak se nudí a potuluje. Stačilo by přidělit vojín v polovičním počtu důstojníků a používalo by se jich jako sluhů i jako kancelářských spojek zároveň.

Aspoň část vojínů štábní roty by měla být vyzbrojena jako zákopníci, aby jich mohlo být použito k pracem na improvizaci krytů, na různé úpravy pro OPL, úpravu příjezdů do parkovišť a pod. Používání ženijních jednotek k těmto drobným pracem je nehospodárné.

<Pro SV je nezbytné přidělení jednotky aktivní OPL.>

Rychlé spojky (motocyklisté a malá osobní auta), organisované v jednotné kurýrní službě pro všechny složky velitelství, se velmi osvědčily, zejména v rozsáhlé oblasti sboru, neboť tím bylo umožněno hospodárné jich využití, přehled nad expedicí a tím rychlé vybavování a dodávání kurýrní pošty.

Ponevadž se u vyšších velitelství v poli používá jezdeckých koní velmi zřídka, mohl by se jich počet proto podstatně snížit.

- c) Důstojníci gšt. /: *absolventi*:/ osvědčili sice vyspělé porozumění pro otázky operačního rázu, ale chybí jim znalosti v administrativní službě u štábů, v které pak skoro výhradně působí. Bylo to patrné při koncipování různých zvláštních nařízení, která vyplývala ze všeobecných rozkazů, z vyřizování běžné pošty a pod. Mnohdy chybí porozumění pro organizaci práce; jsou v rozpacích, jak si práci rozřídit, co vykonat nejdříve, co později, kterak využít pojitek, kde být přesným, kde velkorysým a pod. Práce těch, kteří nepoznali dostatečně řadovou službu, bývá příliš teoretická; nedovedou se vžít do situace a duše vykonavatele, pro něhož nařízení koncipují.

Zběhlost v těchto výkonech lze sice nabýti až delší zkušeností, proto však přece by měl být brán větší zřetel při školení důstojníků gšt. na administrativní práci u štábů jako: na koncipování rozkazů a hlášení, způsoby vydávání rozkazů a na organizaci práce u štábu vůbec. Porozumění důstojníka gšt. pro ráz řadové služby a potřeby vojsk třeba udržovat na patřičné výši.

O způsobilosti důstojníků gšt. rozhoduje nejvíce jeho bystrost a svědomitost, tedy vlastnosti povahové. Zdokonalovat tyto vlastnosti mělo by být hlavním předmětem výchovy důstojníka gšt.

- d) Záložní důstojníci, zvláště z oborů občanského života, kde třeba práci prakticky organisovat, se osvědčili dobře i u štábu. Pochopili rychle jim přikázanou působnost a jejich horlivost v práci bývala příkladná. I při školení těchto důstojníků třeba klásti hlavní důraz na předměty administrativní služby štábu.
- e) Důstojníci ve výslužbě jak zbraní tak i služeb, pokud nekonali již delší dobu službu, mohli být použiti jen k podřadnějším funkcím a úkonům. Chyběla jim hlavně znalost nových služebních předpisů.

III. Různá nařízení pro přípravu k pohotovosti:

- a) Předpisy a různá nařízení pro zpracování ZH plánů v celku vyhovovala. Vypracované plány však byly příliš podrobné, proto objemné a nepřehledné. Vojska jevila obyčejně sklon držet se houževnatě plánů i tehdy, když změna situace pozměnila jejich účelnost a smysl. Objemnost plánů pro ZH oproti stručným rozkazům, vydávaným k obsazování demarkační čáry za daleko těžší situace, byla nejlépe viditelná. Při tom se velitelé do dané situace a do stručných rozkazů mnohem lépe vžili a působili proto mnohem obratněji, než dříve podle studia objemných a nepřehledných plánů.

Podle těchto hledisek je nutno v budoucnosti tyto plány upravit. Plány předem pečlivě na příliš konkrétních předpokladech připravené nevyhovovaly, když skutečnost se vyvinula jinak než bylo předpokládáno. Proto každý předem připravený plán má být jen rámcový, aby vyhovoval různým změnám situacím. Podle situace skutečně se vyvinuvší lze jej pak snadno doplnit.

- b) Nástupový plán, nařízení pro ubytovatele a odběr map plně vyhovovaly.
- c) <Šifry a hesla pro rychlé rozhlášení rozkazů se velmi dobře osvědčila.>

[...]

VHA, f. MNO/HŠ, 1938, 3.oddělení, sign. 38 2/39, kar. 293A, VI.sbor. – Strojopisný originál A4, 12 s.

DOKUMENT Č. 3

1939, 6. únor, Banská Bystrica. – Odpověď velitele VII. sboru na anketu.

VELITELSTVÍ VII.SBORU
Čj. 50.900 Taj.3.oper.1939

Banská Bystrica, 6.únor 1939.

Věc: Armáda v roce 1938
poznatky.

T A J N Ě !

Ministerstvo národní obrany,
hl.št. 3. odděl.

Přílohy: podle obsahu
uvnitř

P r a h a

Na výnos MNO. čj.6520 Taj.hl.št./3.odděl.1938 předkládám v příloze poznatky a návrhy o armádě v r.1938, pokud se vztahují na velitelství VII.sboru.

Ve smyslu citovaného výnosu nařídil jsem i podřízeným velitelům praporů SOS,

Velitel sboru
div. gen. BEDŘICH HOMOLA¹
gen. Homola

[...]²

VELITELSTVÍ VII.SBORU
K čj. 50.900 Taj.3.oper.1939

T A J N Ě !

Poznatky a návrhy o armádě v roce 1938 za zajištění hranic a mobilisace, pokud se vztahují na velitelství VII. sboru

Obsah:

- I. Poznatky 1. oddělení štábu,
- II. „2.“
- III. „3.“
- IV. „4.“, přednostů služeb a útvarů zbraní,
- V. velitele dělostřelectva sboru,
- VI. velitele ženijního vojska sboru,
- VII. velitele telegrafního vojska sboru,
- VIII. velitelů praporů SOS. Bratislava, Nitra, Pukanec a Lovinobaňa,
- IX. důstojníka branné výchovy.

¹Divizní generál Bedřich HOMOLA (1887 – 1943), velitel VII.sboru, v mobilizaci velitel Hraničního pásma XV.

²Dokument je v pravém horním rohu očíslován zakroužkovaným číslem 130, které určuje jeho pořadí v odpovědích, jež na čj. „6520“ obdrželo 3.oddělení Hlavního štábu a značkou „v.v.“

VELITELSTVÍ VII.SBORU

K čj. 50.900 Taj.3.oper.1939

T A J N Ě !V) Poznatky velitele dělostřelectva sboru:1.) Ocenění bojové hodnoty dělostřelectva:

Přehlídkami útvarů jsem se přesvědčil, že u většiny baterií byli velitelé mladí, nezkušení důstojníci, dokonce i absolventi jednoho ročníku akademie.³ Mnozí z nich ještě bez iniciativy při velitelské a taktické nezkušenosti.

Ohodnocení záložních důstojníků co velitelů: čím starší ročník, tím vzdálenější od pokročilé techniky střelby a taktiky, mladší důstojníci takticky nevyspělí a ve vedení jednotky bezradní. Zvláště málo iniciativy a pochopení vážnosti celostátní situace projevíli záložní důstojníci slovenské národnosti (:většina:), kteří, ovlivnění politickými událostmi, snažili se nalézt různé příčiny k propuštění z vojenské služby, pamatující především na sebe (:kdo dřív přijde, ten dřív mele:).

Každý dělostřelecký útvar byl zatížen povinností dodat větší kontingent starších a zkušených důstojníků k vyšším velitelstvím a k jiným útvarům. Krom toho každý dělostřelecký útvar stavěl mnoho polních útvarů „A“ i „B“ a tím vyčerpával úplně zálohu svých starších důstojníků. Nezbylo nic, než baterie svěřit mladým důstojníkům.

Pokládám však za nutné, aby v čele baterií, konajících nejdůležitější úkol, a všech jednotek dělostřelectva – zvláště na začátku branné pohotovosti a válečných dějů – byli důstojníci energičtí, dobří psychologové, zralí v oboru techniky i taktiky dělostřelectva.

Jak ve skutečnosti vypadal velitelský aparát, pokud se důstojníků z povolání týče – viz přílohu.

Navrhuji proto:

[...]

Dělesloužící: osvědčili se většinou dobře.

Mužstvo: Po mobilisaci velmi snaživé a pilné. Postupem času pod vlivem deprimujících událostí ochabli a nedbalí, zvláště kde velitel nebyl na místě a nedovedl mužstvo zaměstnat tak, aby se neobíralo příliš svými vlastními myšlenkami.

Mužstvo německé národnosti většinou nerado se loučilo při svém propuštění z vojenské služby. Naproti tomu mužstvo maďarské národnosti stále žádalo představené o rychlejší propuštění a v očekávání jeho nutného příchodu bylo složkou, jíž bylo nutno spíše střežit, než čekat od ní řádnou službu.

Nejlepší v každém směru se ukázalo mužstvo národnosti české, které pod vlivem deprimujících událostí neklesalo na ducha a žilo nadějí zkusit národní sílu proti nepříteli.

Průběhem celé doby branné pohotovosti státu výcvik mužstva dosáhl značného pokroku.

[...]

4.) Hodnota mobilizačních opatření:

[...]

Materiální nedostatky a závady:

U dělostřeleckých útvarů byl nedostatek 15x dalekohledů, poněvadž 15x dalekohledů byl u útvarů nedostatek a nově zavedené 10x dalekohledy útvary měly sice přidělené, ale nedodané. Tak kupříkladu: dělostřelecký oddíl III/109, vyzbrojený dalekonosnými 10.5 cm kanony měl jen 1 15x dalekohled.

³Šlo o důstojníky, kteří do Vojenské akademie nastoupili v roce 1937 a byli předčasně vyřazeni v létě 1938. Jinak bylo studium na VA v Hranicích dvouleté.

Munice v PS – počet byl sice přesně stanoven ale pro nedostatek zásob ve zbrojnici byl dodán počet jiný. Kupříkladu: V PS byl značný počet munice pro 15 cm hrubou houfnici vz.14/16, ale pro 15 cm hrubou houfnici vz.25 munice žádná. Avšak příslušné dělostřelecké útvary byly vyzbrojeny 15 cm houfnicemi vz.25. Rovněž v PS byla munice pro kanon 7.5 cm vz.15, ale útvary tímto kanonem vyzbrojeny nebyly (u Hurbana).⁴

Výkaz munice: Velitelství „Štefánik“⁵ nařídilo operačním rozkazem, že výkazy munice se mají předkládati s uvedením výrobního ročníku. Poněvadž munice třetího a čtvrtého sledu byla ve vagonech na různých stanicích a vlečkách, byl nedostatek mužstva a vagonů, aby tato munice mohla být přeložena pro zjištění výrobních ročníků – nebylo možno tento rozkaz vyplnit.

Selská vozba:

- a) muniční kolony: vozy a postroje selské vozby byly ve velmi chatrném stavu. Hrubé dělostřelecké muniční kolony pro chatrný stav vozů nemohly naložit celkový počet ran, aby kolona byla schopna pochodu. Selská vozba „Jánošíka“⁶ (DZP 15) vyřadila při pochodu do Levic 20 selských vozů pro chatrnost. Náklad munice musel být složen a byl později naložen do vagonů a vrácen do zbrojnice. Vozy nemohly být doplněny rekvizicemi, ani ze zbrojnice a ani oprava nebyla možná, poněvadž nebylo náhradních kol a náprav pro tuto selskou vozbu.
- b) Vozatajské kolony: chatrnost vozů jako u muničních kolon, mimo to chyběly vozatajským kolonám potřeby pro koně (stájové ohlávky, obročnice, houně stájové apod.). Chybějící materiál nemohl být dodán ze zálohy materiálu, poněvadž v záloze materiálu zbrojního parku 57 žádný z uvedeného materiálu nebyl.

Pojízdné zbrojní dílny 13 a 14: – nebyly podle předpisu vybaveny ani mužstvem (řemeslníky), ani materiálem. Mají předepsány nákladní auta – neměly ani jedno – byly naložené na nákladních vagoncích. Nemohly být použity pro nedostatek mužstva a materiálu. Chybělo: elektrický proud, žárovky a jiné nevyhnutelné potřeby provozu. Byly později odsunuty zpět do výzbrojní stanice, aby byly uvolněny vagony.

Záloha materiálu 57 – byla vybavena velmi chudě. Neměla žádné zbraně, žádný dělostřelecký materiál a z postrojového materiálu jen pár kousků, takže účelu nebylo dosaženo.

Neznalost výzbroje vlastních jednotek: B útvary „Bernoláka“⁷ a „Bernolák“ nevěděli, jak jsou vlastní útvary vyzbrojené. Bernolák předložil žádanky přímo „Štefánikovi“, který vyžádal 9 cm miny u MNO. Zjištěním ve stanoviti útvarů bylo útvarům a Bernolákovi dokázáno, že má předepsáno a skutečně má na kárách a vozech 8 cm minomety vz. 36 a k nim předepsaný počet 8 cm lehkých min.

Konservační materiál – útvary po 10 až 15 denním pobytu v poli vyžadovaly conservační materiál pro zbraně, přesto, že u náhradních těles byl conservační materiál pro mobilisaci zajištěn pro celkový počet zbraní. Útvary jej do pole nevzaly pro nedostatek nádob. Nádoby pro conservační materiál do pole nebyly do mobilisačního dne přiděleny a útvary šly do pole z větší části bez conservačního materiálu, takže zbraně při nepříznivém počasí hodně trpěly.

Krycí jména:

Mnoho nepřijemností i komických případů zavinila krycí jména. Obzvláště při kurýrní službě v noci v neznámém terénu a podobně bylo třeba hodně vynalézavosti, aby dané úkoly mohly být splněny. Přesto ale mnoho důležitých rozkazů přicházelo zpět jako nedoručitelné.

Velitel dělostřelectva sboru:
brig. gen. Jiří Mackevič, v. r.⁸

⁴Krycí jméno velitelství VII. sboru, na přelomu září a října 1938 se nalézalo ve Vráblich.

⁵Krycí jméno velitelství III. armády, na přelomu září a října 1938 se nalézalo v Kremnici.

⁶Krycí jméno velitelství 15. divize, na přelomu září a října 1938 se nalézalo v Senici.

⁷Krycí jméno velitelství 20. divize, na přelomu září a října 1938 se nalézalo v Mutěnicích. Divize se z prostoru jižní Moravy na Slovensko přemístila počátkem měsíce října 1938.

⁸Brigádní generál Jiří Michal MACKEVIČ (1887 – 1941), velitel dělostřelectva VII. sboru, v mobilizaci velitel dělostřelectva Hraničního pásma XV.

VELITELSTVÍ VII.SBORU
K čj. 50.900 Taj.3.oper.1939

T A J N Ě !

Příloha.

Skutečný mír. počet důst. děl. z pov. při vyhlášení mobilisace (útvár)	Počet velitelství pluků, oddílů, bat. a ostatních setnin, které útvár za mob. skutečně postavil	Počet důst. děl. z pov. s mob. určením u vyš. velit.	Zbytek důst. děl. z pov. pro mob. tvary plukem staněné (viz sl. 2)	Skutečný počet důst. děl. s udáním hodností, zařazených u jednotlivých útvarů, vykázaných ve sloupci 2
děl. pl. 9: ⁹ 31	2 vel. pluků 6 vel. oddílů 18 baterií 1 broj. park 2 mun. kolony 1 prac. rota 5 most. souprav 1 vel. náhr. odd. 1 cv. náhr. bat. 1 remont. bat.	5	26*)	2 vel. pluků: 1 plk., 1 pplk., 2 por. 6 vel. oddílů: 1 pplk., 1 mjr., 4 škt., 4 por. 18 baterií: 1 npor., 8 por. 1 zbroj. park: 0 2 mun. kolony: 0 1 prac. rota: 0 5 most. souprav: 0 náhr. odd., cvič. bat., rem. bat.: 1 mjr., 1 škt., 1 por
děl. pl. 10: ¹⁰ 40 + 1 příděl. od děl. pl. 101	2 vel. pluků 6 vel. oddílů 18 baterií 1 zbroj. park 2 mun. kolony 1 prac. rota 1 vel. náhr. odd. 1 cv. náhr. bat. 1 remont. bat.	7	33 + 1 příděl. od děl. pl. 101**)	2 vel. pluků: 1 plk., 1 pplk., 4 škt., 1 npor., 2 por. 6 vel. oddílů: 1 pplk., 2 mjr., 3 škt. 18 baterií: 18 por. 1 zbroj. park: 1 škt. 2 mun. kolony: 0 1 prac. rota: 0 náhr. odd., cvič. bat., rem. bat.: 1 mjr., 1 škt.
děl. pl. 54: ¹¹ 20	2 vel. pluků 4 vel. oddílů 12 baterií 6 prac. rot 2 most. soupravy 1 vozataj. doplněk 1 náhr. odd.	3	17	2 vel. pluků: 2 pplk., 1 škt., 2 kpt., 2 por. 4 vel. oddílů: 1 pplk., 2 mjr., 1 škt. 12 baterií: 1 škt., 1 kpt., 1 npor., 1 por. 6 prac. rot: 0 2 most. soupravy: 0 1 voz. doplněk: 0 1 náhr. odd.: 1 škt., 1 kpt.
děl. pl. 101: ¹² 21 + 2 příděl.	2 vel. pluků 3 vel. oddílů 9 baterií 1 zbroj. park 7 mun. kolon 1 vel. náhr. odd. 1 cv. náhr. bat. 1 remont. bat.	2	19 + 2 příděl.	2 vel. pluků: 1 plk., 1 pplk., 2 kpt., 2 por. 3 vel. oddílů: 3 škt. 9 baterií: 9 por. 1 zdroj. park.: 0 7 mun. kolon: 0 náhr. odd., cvič. bat., rem. bat.: 1 mjr., 2 por.
děl. pl. 109: ¹³ 40	2 vel. pluků 5 vel. oddílů 15 baterií 1 zbroj. park 5 mun. kolon 2 prac. rot 2 vozataj. doplňky 1 vel. náhr. odd. 1 cv. náhr. bat. 1 remont. bat.	5	35	2 vel. pluků: 1 plk., 1 pplk., 1 škt., 1 kpt., 3 por. 5 vel. oddílů: 2 pplk., 2 mjr., 1 škt., 2 por. 15 baterií: 2 škt., 1 npor., 12 por. 1 zbroj. park: 0 5 mun. kolon: 0 2 prac. rot: 0 2 voz. doplňky: 0 náhr. odd., cvič. bat., ren. bat.: 1 škt. 1 kpt., 2 npor., 2 por.

*Po propuštění distojníku německé národnosti méně o 1 pplk. a 1 mjr.

**1 por., který byl při vyhlášení mobilisace v nemocnici, vrátil se až při demobilisaci.

⁹Velitelství pluku mírově dislokováno v Bratislavě.

¹⁰Velitelství pluku mírově dislokováno v Lučenci.

¹¹Velitelství pluku mírově dislokováno v Nitře.

¹²Velitelství pluku mírově dislokováno v Brezně nad Hronom.

¹³Velitelství pluku mírově dislokováno v Bratislavě.

VELITELSTVÍ VII.SBORUK čj. 50.900 Taj.3.oper.1939**T A J N Ě !**VI) Poznatky a návrhy velitele ženijního vojska.1) Bojová hodnota jednotek, výcvik a hodnota velitelských kádrů.

Velitelem ženijního vojska HP XV, VII. sboru a VII. sborové oblasti byli ustanoveni důstojníci, z nichž pouze velitel ženijního vojska HP XV byl částečně předem informován o svých úkolech v mobilisaci.

Důstojníci obeznámení se situací ženijních jednotek a ženijního materiálu při ZH byli v mobilisaci jednak přiděleni k velitelství VII. sboru, jednak k velitelství armády a k MNO, takže u velitelství ženijního vojska HP XV. zůstali přiděleni důstojníci, kteří o úkolech a situaci ženijních jednotek a o ženijním materiálu při ZH nebyli dostatečně informováni, ač měli pokračovati v úkolech mírového sboru, týkajících se ZH.

Považují proto za nutné, aby na místa velitelů ženijního vojska sborů byli určováni důstojníci konající v míru službu v oblasti příslušného sboru, aby tito důstojníci byli předem informováni o mobilizačních přípravách a plánech ZH, pokud se týká ženijní služby, aby jim byly známy plány ničení, rozvrhy úpravy terénu a technické pokyny, aby byli informováni o komunikacích, mostech, místních zdrojích a podnicích nacházejících se v oblasti sboru.

Je nezbytné, aby u vyššího velitelství, které má pokračovati v činnosti ZH, zůstala v mobilisaci alespoň část personálu řádně informovaného, který by mohl ihned pokračovati v činnosti již zahájené při ZH v „O“ a „K“ a vyšší velitelství, která v mobilisaci jsou teprve zřizována, aby byla dotována jinými důstojníky a personálem, který pak může podle mobilizačních plánů zahájit činnost za předpokladu, že dostane potřebné pomůcky, pokyny a elaboráty.

Ženijním jednotkám A veleli většinou důstojníci z povolání, ženijním jednotkám B veleli většinou důstojníci v záloze. Pro samostatné vedení ženijních jednotek mnozí důstojníci v záloze nebyli připraveni. Také veliteli zákopnických rot by neměli být ustanovováni důstojníci v záloze vzhledem k důležitosti úkolů těchto rot. U jednoho pěščího pluku se vystřídali během 8 neděl 3 velitelé zákopnické roty, z toho 1 důstojník z povolání a 2 důstojníci v záloze, takže velitelem destručního úseku, v němž pracovala zákopnická rota bylo nutno ustanovit velitele ženijní čtyry – poručíka ženistů, pro neschopnost velitele zákopnické roty.

Bojová hodnota ženijních jednotek A i zákopnických rot byla velmi dobrá tam, kde byl velitelem důstojník z povolání, značně horší byla bojová hodnota těch jednotek jichž velitelé byli důstojníci v záloze. To se projevilo zejména u B jednotek, kde bylo zařadeno ve větším počtu mužstvo starších ročníků. Bojová i mravní hodnota jednotek A i B, jejichž velitelé byli důstojníci v záloze, zejména poklesla v době odevzdávání mužstva německé a maďarské národnosti náhradním praporům.

Výcvik důstojníků ženijního vojska v záloze ve vedení samostatné čtyry a roty, péče o ženijní materiál, výstroj, výzbroj, koně, vozatajský materiál atp. ženijních, zákopnických i pracovních jednotek nebyla vyhovující a tím vznikly buď ztráty nebo znehodnocení materiálu, vozidel, koní ap. a též klesla značně i bojová hotovost jednotek.

Aspiranti během presenční služby a důstojníci v záloze během cvičení ve zbraní a v instručních kursech nebyli připraveni vyhovujícím způsobem pro úkoly v mobilisaci a za války tak, jak bylo by žádoucí. Při zkouškách je nutno přísněji klasifikovat a zejména na místa velitelů rot je třeba pečlivěji vybírat důstojníky v záloze, než se dělo dosud.

Výcvik ženijních rot a zákopnických rot v úpravě terénu zejména u „B“ jednotek byl slabý, některá rota neměla žádné odstřelovače, výkon některých rot proto byl nepatrný.

Pracovní roty vykazovaly dosti malý výkon a slabší kázeň. Zavinily to nejen národnostní poměry, ale i velitelé těchto rot a jim přidělení důstojníci, kteří byli vesměs důstojníky v záloze, většinou málo energičtí, nevojenského vystoupení bez iniciativy a zájmu.

Civilní pracovní prapory a roty byly použity velmi krátkou dobu a náklad na jejich zřízení a udržování byl neúměrný výkonu, což opět způsobili hlavně velitelé těchto jednotek a přidělení gázisté, kteří neznali chod služby, neměli potřebné energie a zájmu a k samostatnému velení nebyli schopni.

[...]

Velitel ženijního vojska HP. XV:¹⁴

VELITELSTVÍ VII.SBORU
K čj. 50.900 Taj.3.oper.1939

T A J N Ě !

VII. Poznatky velitele telegrafního vojska sboru.

1) Telegrafní prapor 65 byl postaven pro HP XV jako „A“ jednotka telegrafním praporem 7. Velitel praporu byl aktivní důstojník, jenž byl současně velitelem telegrafního vojska HP XV, přednostou spojovací služby a polní pošty.

Velitelem telegrafní roty 65 byl aktivní poručík, jeden rok po vyřazení z akademie, velitelem radiotelegrafní roty 65 byl aktivní poručík, vyřazený z akademie tohoto roku – tudíž oba velitelé rot s příliš malou praxí. Mužstvo bylo vtěleno do telegrafního praporu takto: 30% aktivních a 70% záložních z celkového počtu 292. Aktivní kádr mužstva byl silný, proto i bojová hodnota praporu byla velmi dobrá.

Jest nutné, aby velitelé rot byli starší, zkušenější, energičtější důstojníci, ne mladíci bez praxe.

Velitel telegrafního praporu sboru a divize jest současně velitelem telegrafního vojska příslušného vyššího velitelství. Telegrafní prapor vyžaduje z důvodu kázně, dozoru, kontroly, poznání osob atd., aby velitel praporu se zdržoval co nejvíce u jednotky, obzvláště když nemůže velitel praporu určití zástupce za sebe z tak mladých nezkušených důstojníků; funkce velitele telegrafního vojska vyžaduje zase, aby se velitel telegrafního vojska stále zdržoval u štábu, aby byl kdykoliv po ruce pro přijetí rozkazu, sestavení spojovacího rozkazu, udílení informací atd. Proto je bezpodmínečně nutno, aby byl jiný důstojník určen jako velitel telegrafního vojska divize (sboru) a jiný jako velitel telegrafního praporu.

[...]

mjr. tel. František Vítek¹⁵
velitel telegrafního vojska HP XV v.r.

VHA, f. MNO/HŠ, 1938, 3.oddělení, sign. 38 2/39, kar. 293A, VII.sbor. – Strojopisný originál A4, 20 s.

¹⁴Velitelem ženijního vojska Hraničního pásma XV byl plk. žen. Ing. Josef KLICPERA (nar. 1889), mírový velitel ženijního pluku 6 v Bratislavě.

¹⁵Mjr. tel. František Vítek (nar. 1891), mírový pobočník velitele telegrafního vojska VII. sboru.

DOKUMENT Č. 4

1939, 10. únor, Trenčín. – Odpověď katolického duchovního správce V. sboru na anketu.

Pplk. duch. PhDr. Felix Hoblík, velit. V.sboru, Trenčín

Věc: Poznatky a návrhy – dotazník MNO. hl.štáb/3.odděl. čj. 60.525
Taj.1938.

Příloha k čj.11345 Taj.duch.katol.
1939.

- 1) Hned v prvních dnech mobilisace se ukázalo, že není v zájmu státu, aby byli povolávání k činné službě všichni odvedení kněží bez výběru. Tak se stalo, že byli povoláni faráři a administrátoři far, které pak zůstaly bez kněze. Nebylo ve farnostech kněze pro bohoslužby, pro školu, pro pohřby, pro zaopatřování, pro uklidňování lidu, pro práci v hospodářských družstvech atd. Nepřátelská propaganda šeptem, jsouce věrná své morálce, že účel posvěcuje prostředky, se potom neštítí těžiti pro sebe ze situace a šve tak proti Praze, že je bezbožná, bolševická, zednářská, židovská, husitská atd.
Navrhují tedy, aby zrovna tak jako jsou respektováni dělníci v důležitých podnicích průmyslových, aby byli respektováni dělníci na vinici Páně v zájmu morálky, a hlavně, aby nebyli voláni do činné služby faráři a administrátoři far.
- 2) Všichni kněží, povolání k činné službě za doby mobilisace, ať mají alespoň ad personam hodnost nadporučíka, neboť neimponuje ani podporučík, ani poručík. Byla by tím vyjádřena úcta k náboženství. V protestantské Anglii začínají vojenští kněží všech konfesí hodností kapitána.
- 3) Nemá smyslu povolávat kněze k jiné činné službě jak kněžské. Staly se pak případy, že kněží stáli ve stráži anebo, že psali po kancelářích, zatímco ve farnosti vše duchovně hynulo.
- 4) Všem kněžím povolaným k činné službě by měla býti dána do ruky litografovaná příručka, v níž by kněz našel praktické poučení aspoň o svých hlavních povinnostech a právech, o své jurisdikci, o generální absoluci, o vedení matrik v mobilisaci, o kompetenci vojenských úřadů aj. Vědomosti, přinesené ze školy aspirantů duchovní služby, bez příručky nestačí. V příručce by muselo býti poučení nejen pro kněze, ale i pro velitele útvarů, že kněz není na vojně pro nošení pošty, pro službu kurýra, pro vedení jídelny a že nesmí žádati velitel útvaru od vojenského kněze, aby sloužil tři mše svaté, poněvadž má velitel tři dislokované útvary. Kromě toho v zmíněné příručce by muselo býti např. i to, že velitelské právo se netýká rozkazů, jež by byly v odporu s podstatou duchovní služby; např. nesmí dáti velitel knězi rozkaz (pod hrozbou kázeňských trestů), aby asistoval na pohřbu zemřelého, který se dal spáliti.
V příručce by kněz musel najít, že podle Sm – 100, čl.474 mu patří u armády v poli sluha a že má nebo nemá právo na koně anebo povoz, aby nemusel choditi za plukem pěšky, a že polní kaple musí býti naložena na určitý povoz. Rovněž o výlohách za mešní víno, hostie, svíčky musí býti v příručce řeč.
- 5) Útvary, které v případě mobilisace mají dostati duchovního, ať mají pro jeho úřadování vše nachystáno (tiskopisy, razítka, polní brašny, polní kaple atd.). V zmíněné příručce ať je uvedeno, u kterého důstojníka se mají kněží o věci hlásiti.
Polní brašny jsou absolutně nezbytné.

Polních kaplí nebylo ani za Rakouska dost, 147 polních kaplí a 6 horských polních kaplí bylo přikoupeno teprve v roce 1914 – 1916. Proto se nemůže mladému státu ČSR vytýkat, že polních kaplí nebylo dost.

- 6) Každý kněz musí vědět, že je na úseku svého náboženství hlasatelem morálky, která je ve válce stejně důležitá jako v míru. Proto musí sám dávat příklad. Nedává-li ho, ať je do 24 hodin odstraněn; například když se opije atd.

Kněz ať ví, že není pro svěcení zbraní, které od něho nikdo nežádá a žádati nesmí, ale pro posvěcování duší živou vírou. Proto musí chodit mezi vojsko v zákopech, v nemocnicích, v ubikacích, musí vlévat vojákům lásku k celku, poctivost, skromnou přímou, náladu veselou, prýstící z dobrého svědomí, kázeň, obětavost, úctu k vrchnosti, ale ne ze strachu, nýbrž ze svědomí. Lásky k bližnímu, že ještě nikdo nelitoval, to si musí kněz často opakovat. Kněz musí znáti všechny své jednotky a vojáky přímo vyhledávat, udělají jim i mimo kostel krátké, nepolitické promluvy, proložené příklady z života a z dějin; např. o odpovědnosti, o lži, o přátelství, o šlechtnosti, o věrnosti. Pak budou i jeho duchovní promluvy v kostele nebo při polních bohoslužbách účinnější. – Mluvití má se všemi, nejen s lidmi své konfese, pomáhat všem. Propagandu ve smyslu dělání proselytů, tj. přemlouvání k přestupu musí vyloučiti. Kněz musí býti spojkou mezi civilním obyvatelstvem a vojskem; musí např. tlumočiti vojákům přání civilních osob, aby nekouřili ve stodolách, vyhýbali se důvěrnostem s ženským pohlavím, pamatujice na své vlastní sestry, matky a nevěsty doma.

Katolický duchovní správce sboru
plk.duch. PhDr. Felix Hoblík¹

[...]²

VHA, f. MNO/HŠ, 1938, 3.oddělení, sign. 38 2/39, kar. 293A, V. sbor. – Strojopisný originál A4, 3 s.

¹Plk. duch. PhDr. Msgr. Felix HOBLÍK (nar. 1888), katolický duchovní správce V. sboru, v mobilizaci přednosta katolické duchovní správy V.sborové oblasti.

²Dokument je v pravém horním rohu očíslován zakroužkovaným číslem 98, které určuje jeho pořadí v odpovědích, jež na čj. „6520“ obdrželo 3.oddělení Hlavního štábu a značkou – „H“.

DOKUMENT Č. 5

1939, 14. únor, Trenčín. – Odpověď velitele 15. divize na anketu.

Velitelství 15. divize

Čj. 13.420 Taj./3.odděl.1939

Trenčín, 14. únor 1939

T A J N Ě.

Věc: Armáda v roce 1938 – poznatky

Ministerstvo národní obrany
hl.št./3.odděl.
Přímo

Příloha: 1.

P r a h a

Na výnos MNO čj.6520 Taj.hl.št./3.odděl.1938 předkládám relaci o armádě v roce 1938.

Velitel divize
brig. gen. Bohuslav Všeťička
gen. Všeťička¹

[...]²

Velitelství 15. divize

K čj. 13.420 Taj./3.odděl.1939

T A J N Ě.

A/. Vývoj příprav pohotovosti armády v roce 1938.

Rok 1938 zastihl budování armády v největším rozsahu od jejího počátku.

Rychlému vzrůstu armády hlavně v tomto roce po stránce organizační nestačilo provádění příprav k zajištění pohotovosti zvláště u některých nově postavených útvarů.

Jelikož však pohotovost byla devisou v provádění příprav, vyžadoval vývoj událostí improvisace, aby tato pohotovost byla dosažena včas, třeba i s nedostatky, které se postupně odstraňovaly.

15. divize byla jedna z nově organisovaných vyšších jednotek v tomto roce a její postavení a průběh příprav k dosažení pohotovosti byla právě školní ukázkou rychlého postavení vyšší jednotky se všemi klady a nedostatky.

B/. Podmínky k provádění příprav k zajištění pohotovosti u 15. divize.

Přípravy byly u většiny podřízených útvarů 15. divize prováděny za mimořádných okolností:

- 1) Útvary byly do počátku února 1938 (téměř do počátku nového mobilisačního období) v jiných posádkách,
- 2) v jiných poměrech ubytovacích a místních,
- 3) v organickém svazku jiné vyšší jednotky a v jiném rozmístění.

Ad 1) Dva pěší pluky (9 a 33) byly do začátku února 1938 ubytovány v západních Čechách. Dělostřelecký pluk 15 byl nově postaven a jeho rámec dělostřelecký oddíl 260 byl do počátku roku 1938 v Banské Štiavnici.

¹Brigádní generál Bohuslav VŠETIČKA (1893 – 1942), mírový velitel 15. divize. V mobilizaci nejprve velel 15. divizi, od 12. 10. 1938 velení převzal nad VIII. sborem.

²Dokument je v pravém horním rohu očíslován zakroužkovaným číslem 409, které určuje jeho pořadí v odpovědích, jež na čj. „6520“ obdrželo 3.oddělení Hlavního štábu a opatřen značkami – „15“ a „/20“.

Ad 2) Po přemístění na Slovensko byly zmíněné pěší pluky ubytovány a to pěší pluk 33 ve 4 posádkách (náhradní prapor 100 km daleko od polních útvarů), pěší pluk 9 ve 3 posádkách.

U obou pluků byly posádky od sebe značně vzdálené.

Dělostřelecký pluk 15 byl postaven a ubytován ve dvou posádkách od sebe značně vzdálených.³

Místní ubytování bylo velmi nouzové a to jak prostorově tak i pokud se týká zařízení. Nehledě na nouzové ubytování mužstva a koní neměly pluky k dispozici cvičišť, střelnice a hlavně potřebná skladiště pro uskladnění cenného materiálu. Vnucená improvisace zatěžovala značně agendu a byla na úkor výcviku, personálu, času a hlavně drahocenného materiálu.

Ad 3) Změna podřízenosti a to jak po stránce velitelské, správní i oblastní, jakož i jiné rozmístění jednotek útvarů také nijak kladně nepřispělo ke stavu věci.

Z nedostatků, které se vyskytly, uvádím jen nejdůležitější:

a) Velitelé pluků se svým personálem byli přetěžováni agendou a nemohli se náležitě věnovat ostatním důležitým otázkám spojeným s velením pluku.

b) Podmínky výcviku byly nedostatečné.

U dělostřeleckého pluku 15 mohl být prováděn výcvik jen na polních cestách a to jen tehdy, když nepršelo.

U pěších pluků 9 a 33 prováděl se výcvik na improvizovaných cvičišťích.

[...]

Po přemístění pěších pluků 9 a 33 jeví se v mobilizačních přípravách těchto útvarů jako závažná otázka též nástup záložníků, jejichž velká většina je ze západních Čech. Vlivem velké vzdálenosti možno počítati s nástupem až 1. a 2. mobilizačního dne a vzhledem k velkému množství osob národnosti německé nutno počítati s velkým procentem osob, kteří vůbec nenastoupí.⁴

Tento nedostatek zvětšuje ještě nařízení výnosu MNO. čj. 450 Mob.-hl.št./1.odděl.1938, které umožňuje cizím kmenovým tělesům vybrati si značný počet vojenských osob od pěších pluků 9 a 33.⁵ Následky tohoto nařízení projevily se teprve po „Anschlusu“, kdy jednotky pěšího pluku 33 jsou téměř v pohraničních posádkách s velmi sníženým kmenovým počtem, který nebyl ani do doby mobilisace uhrazen.

[...]

Poznámka:

Pro zpracování relace bylo – vzhledem k úplnosti – použito poznatků získaných důstojníky štábu divize 15. (Jánošík) a 20. (Bernolák).

Velitel divize
brig. gen. Bohuslav Všeňka
gen. Všeňka

VHA, f. MNO/HŠ, 1938, 3. oddělení, sign. 38 2/39, kar. 293C, 15. divize. – Strojopisný originál A4, 20 s.

³Pěší pluk 9 byl přemístěn z Mostu a Postoloprta do Kremnice (velitelství pluku s pomocnou rotou, I. a III. prapor, náhradní prapor), Topolčan (II. prapor) a Svätého Kríža nad Hronom (technická rota a rota doprovodných zbraní).

Pěší pluk 33 byl přemístěn z Chebu a Falknova nad Ohří do Šaštína (velitelství pluku se samostatnými jednotkami a III. prapor), Cerového-Lieskového (I. prapor), Senice nad Myjavou (II. prapor) a Nového Mesta nad Váhom (náhradní prapor).

Nově vytvořený dělostřelecký pluk 15 byl dislokován v Topolčanoch a Plaveckom Podhradí.

⁴Většina osob německé národnosti ze západních Čech v mobilizaci skutečně nenastoupila, takže pěší pluky 9 a 33 dosáhly pouze 50% válečných počtů. Celkově u divizi 15. a 20. scházelo přibližně 3.500 osob.

⁵Čj. 450 Mob.-hl.št.1. odděl.1938 „Přípravy pro doplnění jednotek ze zvláštním určením“ z 15. února 1938.

DOKUMENT Č. 6

1939, 9. únor, Trenčín. – Odpověď náčelníka štábu 17.divize na anketu.

Velitelství 17.divize
Čj. 14.920 Taj. 3.oddělení 1938.

Prešov, 9. únor 1939.

Věc: Armáda v roce 1938 – poznatky.

T A J N Ě

Příloha: 1

Ministerstvo národní obrany
hl.št. 3.oddělení,
Přímo

P r a h a

Na výnos MNO. čj.6520 Taj.hl.št./3. oddělení 1938.

V příloze předkládám poznatky podle shora uvedeného výnosu, pokud je bylo možno vzhledem k nynější době (práce na nových plánech) zpracovati.

Dostane: MNO – 3. odděl

Z rozkazu
náčelník štábu divize
pplk. gšt. Václav Dvořák
Václav Dvořák¹

[...]²

Velitelství 17.divize
K čj. 14.920 Taj. 3. oddělení 1938.

T A J N Ě

I./ Bojové hodnoty:

1.) Všeobecně:

a) Kázeň a morálka až do doby prvního ústupu (předávání území v Čechách) byla znamenitá i přesto, že divize měla celkem asi 30% mužstva národnosti německé a asi 15% národnosti maďarské.

Výcvik nebyl všude na žádoucí výši. Jednak rušivě zasáhly do výcviku zvláštní opatření a pak stálá odvelování nejlépe vycvičeného mužstva (a celých jednotek) od pluků divize do Čech. (Bylo odesíláno mužstvo národnosti české a za něho přidělováno mužstvo národnosti německé.)

Pro příště nedoporučuji bráti divizím jejich organické prostředky a tyto zasazovati jinde (odeslání dělostřeleckého pluku 202 se dvěma oddíly do jižních Čech, odeslání čet kanonů OPÚV).

Tím se stalo, že v době kdy divize byla zasazena v Čechách (Liberec – Tanvald), byla její bojová hodnota celkem velmi slabá. Divize měla pouze jeden dělostřelecký oddíl horských kanonů, byla bez minometů, OPÚV a KOPL, a po odeslání mužstva německé národnosti i početně značně oslabena.

¹Pplk. gšt. Václav DVOŘÁK (nar. 1898), mírový i mobilizační náčelník štábu-17. divize.

²Dokument je v pravém horním rohu očíslován zakroužkováným číslem 281, které určuje jeho pořadí v odpovědích, jež na čj. „6520“ obdrželo 3.oddělení Hlavního štábu.

Značný rozdílnost v morálních hodnotách jevil se mezi vojákem českým a slovenským. Voják český byl spolehlivý a odvážný. Voják slovenský a rusínský často projevoval bázeň a zvláště v noci panický strach. Typické příklady se objevily v době, kdy divize byla nasazena na maďarských hranicích. Po setmění se vojáci uzavřeli do pevnůstek a při prvním výstřelu maďarských teroristů, třeba na velkou vzdálenost, bez cíle a mnohdy na opačnou stranu zahajovali palbu. Záblesků využívali teroristé a hluchými prostory se dostávali bezpečně až k pevnůstce. Z tohoto důvodu docházelo k tak častému jejich přepaďání. Bude třeba zavést pro mužstvo slovenské a rusínské odlišný způsob výcviku (zostřený).

Velitelský sbor, zvláště pokud se týče aktivních důstojníků, byl zcela na výši jak výcvikově, tak morálně. Záložní důstojníci neprojevovali sami vždy dostatečný zájem. Bylo třeba je stále kontrolovat a znovu poučovat. Z tohoto důvodu navrhuji, aby povinná cvičení záložních důstojníků nebyla zkracována, naopak jejich počet zvýšen a aby kurzy pro záložní důstojníky byly vedeny těmi nejschopnějšími aktivními důstojníky. Nedostatky ve výcviku a svědomitosti záložních důstojníků projevovaly se zvláště u „B“ útvarů, kde na nižších velitelských místech byli výhradně jen záložní důstojníci.

[...]

II./ Organizace divize:

Pokud se týče organizace divize, navrhuji následující doplnění:

- a) aby rota VKPL a motorizovaná rota OPÚV (nejméně o 6 dělech) byly organickou složkou divize v míru i ve válce.³
- b) Jedna ženijní rota, zvláště u divize v „ZH“ na široké frontě, zcela nestačí. Je třeba dvou ženijních rot s velitelstvím praporu.
- c) Vozatajské kolony se osvědčily na širokých frontách jen velmi málo, jednak pro malou pohyblivost a hlavně pro zcela nedostatečný vozatajský materiál (selská vozba). Zde nutno pamatovati, že na Slovensku nejsou takové selské vozy jako v Čechách a na Moravě. Postavená vozatajská kolona na Slovensku podobala se cikánské koloně a ne vojenské. „Selské její vozy“ měly většinou únosnost 1metrický cent. V celku byl to zbytečný a drahý balast. Navrhuji proto organisovati u velitelství divize pouze jednu vozatajskou kolonu, vybavenou pouze lehkými vojenskými vozy a místo toho organisovat u divize dvě autokolony po 15 autech.⁴
- d) Pokud se dělostřelectva týče, chybí u divize jeden hrubý dělostřelecký oddíl, alespoň o 2 bateriích, neboť zvláště zase na širokých frontách jež divize měla, jeden lehký dělostřelecký pluk na všechny úkoly nestačí. Je toho třeba rovněž i pro palby proti bateriím a palby daleké, bez ohledu nato, že tyto úkoly má plnit sborové dělostřelectvo. Tento oddíl měl by být již v míru organickou složkou divize. Ještě výhodnější by bylo, kdyby divize měla jeden lehký dělostřelecký pluk po třech bateriích (o třech dělech) a jeden hrubý dělostřelecký pluk o dvou bateriích (o třech dělech).
- e) Jednotkám „ZH“ navrhuji přidělit malé světlometry k osvětlování předpolí. Nedostatek tohoto materiálu byl krajně pociťován při zajišťování maďarských hranic.
- f) Pokud se týče složení štábu „A“ divize, jevil se z počátku v chodu služby dosti značné obtíže tím, že ve štábu byl pouze jeden starší důstojník, kdežto všichni ostatní přednostové oddělení byli frekventanti Vysoké školy válečné, jímž z počátku chyběla zapracovanost. Dále většina přidělených důstojníků byli záložní důstojníci. Chod služby byl těžkopádný.

³V dosavadní organizaci měly ve svém složení kanonovou rotu (motorizovanou) pouze hraniční oblasti v době mobilizace. Jednotky VKPL ve složení hraničních oblastí i divizí nebyly zařazeny ani v míru, ani v době mobilizace.

⁴U každé hraniční oblasti a divize měly vzniknout dvě vozatajské a jedna nákladní automobilní kolona.

Ve štábech doporučuji plné obsazení všech oddělení v míru důstojníky gšt. (celkem 4), z nichž dva by v mobilisaci byli přiděleni u „A“ divize a dva u „B“ divize.

Řídící orgánové služeb nebyli někdy na výši ani hodností (přednosta veterinární služby – aktivní nadporučík, ženijního vojska – záložní poručík, telegrafního vojska – aktivní poručík), ani povšechným rozhledem, zvláště ne záložní důstojníci a důstojníci ve výslužby, což bylo zaviněno jednak odchodem aktivních důstojníků ze zabraného území a hlavně nedostatkem odborného výcviku důstojníků, kteří na tato místa přišli nepřipraveni s ohledem na neodpovídající své hodnosti.

III./ Hesel a šifer pro různé stupně pohotovosti a rozhlášení rozkazů bylo příliš mnoho a zbytečně komplikovaly přípravy. Myslím, že zcela postačí jedno heslo pro pohotovost (všichni na svých místech, zastavení dovolených, přezkoušení příprav, skladíšť, spojení atd.) a hesla pro ZH a mobilisaci. Ve skutečnosti stejně nebyla použita a mobilisace byla vyhlášena otevřeně rozhlásem.

[...]

VI./ Železniční transporty a instradace:

17. divize byla ještě před mobilisací odeslána do Čech. Nástupový prostor pro mobilisaci byl tímto zásahem změněn a všechny mobilisační transporty byly dirigovány z počátku do původního nástupového prostoru.⁵ Když pak situace byla zjištěna, byly těmto transportům dány změny.

Velitelství divize na svém místě v Čechách neobdrželo vůbec čísla transportů mobilisačních doplňků, které jí patří, aby je mohla někde na železničním uzlu zachytit a dirigovat do příslušných prostorů. Tím se stalo, že naše transporty jezdily zbytečně po tratích a nevěděly, kde mají vykládací stanici.

Nádražní velitelé ptali se nás neustále komu patří transport číslo Jelikož velitelé transportů nechtěli prozradit kde byl transport mobilisován a pro koho je určen – nemohl velitel nádraží nikdy dostatí uspokojivou odpověď.

Jelikož divize nevěděla čísla transportů (nikdo ji je neposlal), bylo konečně nutno poslati důstojníky štábu na všechna nádraží, kteří teprve mohli bloudící transporty zachytit a odeslat do místa určení.

[...]

VHA, f. MNO/HŠ, 1938, 3. oddělení, sign. 38 2/39, kar. 293C, 17. divize. – Strojopisný originál A4, 18 s.

⁵Původní nástupový prostor 17. divize v mobilisaci byl u Hranic a Lipníku nad Bečvou. Nový nástupový prostor, nařízený Hlavním štábem 20. září 1938, se nacházel v oblasti Turnov – Sobotka – Mnichovo Hradiště.

DOKUMENT Č. 7

1939, 13. únor, Senica nad Myjavou. – Odpověď velitele pěšího pluku 33 na anketu.

Pěší pluk 33 „Doss Alto“
Čj.: 3100/Taj.1939.

Senica nad Myjavou, 13. únor 1939.

Věc: Armáda v roce 1938 – hlášení

Přílohy: 2.

Ministerstvo národní obrany,
hl.št./3. odděl.,
P r a h a

T A J N Ě

Na výnos MNO. čj. 6.520/Taj. hl.št. 3. odděl. 1938:

V příloze předkládám hlášení, které bylo sestaveno v součinnosti všech důstojníků pluku, kteří zastávali důležitější funkce za mobilisace.

Velitel pluku
plk. gšt. Eduard Horák
plk.gšt. Horák¹

[...]²

Pěší pluk 33 „Doss Alto“
Příloha 1.
K čj. 3100/Taj.1939.

T A J N Ě

Ú T V A R „A“.

Obsahuje: 23 listů.

[...]

II.

Ohodnocení bojeschopnosti jednotky.

[...]

jednotky pro lehké opevnění: pluk neměl zvláštních jednotek. Lehké objekty byly obsazeny jednotkami pluku a mužstvo v lehkých objektech jevílo s počátku nedůvěru a byl i zjištěn pocit tísnivého strachu osádek lehkých objektů před překročením nepřátelských jednotek a před bojem v týlu těchto. To lze odůvodnit nedostatkem výcviku v lehkých objektech, které se v úseku pluku teprve z části dokončovaly. V úseku byly kryty nedostavěné a nevystrojené. U krytů na PS scházely větráky (filtry). U krytů na HOP scházely kromě větráků mřížové

¹Plk. gšt. Eduard HORÁK (nar. 1887) velitel pěšího pluku 33 v míru i mobilizaci. V letech druhé světové války generál tzv. vládního vojska a velitel „Inspektorátu III“.

²Dokument je v pravém horním rohu očíslován zakroužkovaným číslem 379, které určuje jeho pořadí v odpovědích, jež na čj. „6520“ obdrželo 3.oddělení Hlavního štábu a opatřen značkou – „15“.

a pancéřové dvěře, lafetace zbraní v lehkých objektech na HOP pokud byly předvídaný obraně, byla improvizovaná. To vše působilo na mužstvo.

[...]

III.

Nedostatky a závady zjištěné při provádění ZH.

[...]

8/ Lehká opevnění:

a/ hodnota: Úplně vybavené byly jen kryty lehkého opevnění na PS v počtu 29.³ U některých chyběl ochranný násep, maskování, větráky, odvodňovací zařízení. Na HOP bylo zabetonováno 121 objektů. ⁴ Hodnota: pokud to možno posouditi bez boje, odolnost těchto krytů zdá se býti velmi značná. ⁵

Pro zimní období je nutno vybavit kryty kamínky, neb mužstvo si stěžovalo na zimu – když nastala zima.

b/ vybavení: na PS vybaveny všim podle příslušných předpisů, na HOP jenom vybetonovány bez dveří a bez jakéhokoliv jiného zařízení a bylo jich používáno pouze jako krytů.

c/ výběr osádek: osádky lehkého opevnění na PS tvořilo normální mužstvo jednotek, některá lehká opevnění byla obsazena příslušníky SOS.

d/ způsob obsazení: vyzbrojená lehká opevnění na PS obsadila osádka po 6 mužích na 1 lehký objekt. Lehké opevnění na HOP, která nebyla vystrojena, obsazovali 3 muži.

e/ organizace a provádění OPÚV:

překážky přirozené: v úseku byly:

○ bažinatý terén, který byl pro ÚV mimo komunikace velmi těžký,

○ podél (před) HOP rovnoběžně s frontou byly potoky, které nebyly sice široké, ale zato hluboké (3 – 7 m) s břehy rozbahněnými. Bylo jich sestavou využito, neboť byly hodnotnou překážkou.

○ kanony proti ÚV – velmi dobré. V úseku jich bylo málo – pouze 1 četa KPÚV, podle terénu však jich bylo nejméně zapotřebí 3 čety (6 kanonů).

překážky umělé: byly zřízeny na přechodech a důležitých směrech a to za pomoci rozsocháčů železných, adjustovanými objekty podle plánu ničení.

Odolnost rozsocháčů, jsou-li v zemi zapuštěny, je značná a jsou důkladnou překážkou proti ÚV. Jsou-li tyto překážky ještě ostřelovány zbraněmi proti ÚV, pak myslím, že je nelze zdolat.

V úseku byly rozsocháče pouze volně rozestavěny a zakotveny v zemi, což pokládám za nedostatečné, poněvadž dají se odstraniti. Proto bylo nutno vzít tyto překážky pod ostřel kulometů, aby osádka nebo doprovázející pěchota tyto neodstranila.

f/ zbraně proti útočné vzbě: nedošlo k jich použití. Pluk měl k dispozici pouze 1 četou KPÚV, což pro úsek pluku bylo velmi málo. Bylo by třeba celé roty.

[...]

VHA, f. MNO/HŠ, 1938, 3.oddělení, sign. 38 2/39, kar. 293C, 15.divize. – Strojopisný originál A4, 70 s.

³Jednalo se o stavební úsek „LI“ (přechod řeky Morava), budovaný bratislavskou stavební firmou Ing. Rudolf Frič od počátku června 1938. Všech 29 objektů se do zářijové mobilizace podařilo stavebně dokončit.

⁴Šlo o stavební úseky „LII (Děvín), LIII (Zohor), LIV (Jakubov), LV (Gajary) a LVI (Moravský Svätý Ján)“, kde byla plánována výstavba celkem 286 objektů. Vzhledem ke skutečnosti, že stavební práce zde byly zahájeny až koncem srpna 1938, do 4. října 1938 bylo vybetonováno pouze 131 objektů.

⁵V úseku vymezeném Devínskou Novou Vsí a slovensko-moravskou zemskou hranicí zaujala obranu skupina velitele pěšího pluku 33, kterou tvořily velitelství pěšího pluku 33 a samostatné plukovní roty, I. prapor pěšího pluku 33 a III. prapor pěšího pluku 23, podporované I. oddílem dělostřeleckého pluku 39. Skupina od 27. září 1938 podléhala velitelství Hraničního pásma XIII. Zbývající prapory pěšího pluku 33 (II. a III.) zůstaly přiděleny u 15. divize.

DOKUMENT Č. 8

1939, 14. únor, Trnava. – Odpověď velitele pěšího pluku 23 na anketu.

Plukovník pěch. František Vondráček,
velitel p. pl. 23 „Amerických Slovákov“

Trnava, 14. únor 1939

Věc: Armáda v roce 1938 – hlášení poznatků

Odpověď: Na dotazník MNO.

Příloha: 1 svazek.

Ministerstvo národní obrany
(hl. št./3. odděl.)

Přímo.

T A J N Ě

P r a h a.

Na dotazník MNO zaslaný mi velitelstvím 9. divize předkládám získané poznatky o armádě z doby mimořádných opatření a mobilisace v 1938.

Velitel pluku:
plk. pěch. František Vondráček
plk. Vondráček¹

[...]²

Plukovník pěch. František Vondráček,
velitel p. pl. 23 „Amerických Slovákov“

T A J N Ě

POZNATKY O ARMÁDĚ Z DOBY MIMOŘÁDNÝCH OPATŘENÍ
A MOBILISACE V ROCE 1938.

[...]

A./ Období do konce června 1938.

[...]

I./ Základní situace počátkem r. 1938 (k 1. 2.):

1./ Mírové učlenění pluku

Trnava: velitelství pluku, samostatné setniny, II/23. prapor, náhradní prapor.

Bratislava: I/23. prapor

Malacky: III/23. prapor

2./ Veliteli praporů jsou u I. – III. praporu: 2 podplukovníci a 1 major, u náhradního praporu major. U jednoho praporu není zástupce velitele praporu (odvelen v kurse).

Z velitelů rot jsou:

u I. – III. praporu: 5 štábních kapitánů, z toho 3 odveleni (kursy, velitel pěchotní střelnice, poddůstojnická škola).

¹Plukovník pěchoty František VONDRÁČEK (nar. 1891), mírový i mobilizační velitel pěšího pluku 23.

²Dokument je v pravém horním rohu očíslován zakroužkovaným číslem 374, které určuje jeho pořadí v odpovědích, jež na čj. „6520“ obdrželo 3. oddělení Hlavního štábu a opatřen značkou – „9“.

2 kapitáni, z nich jeden se zvláštním určením pro případ mimořádných opatření.
5 poručíků.

u samostatných setnin:

- 1 major – odvelen v kurse,
- 2 štábní kapitáni – z nich jeden odvelen,
- 1 kapitán.

Aktivní důstojníky – velitele čet – má z 1. až 12. roty 5 rot. Z nich 3 jsou veliteli čet v poddůstojnické škole. U ostatních rot je skoro všude po 1 důstojníkovi v záloze, v další dobrovolné činné službě nebo podporučíkovi přesenní služby. Samostatné setniny mají téměř úplný počet aktivních důstojníků, velitelů čet.

3./ Počty mužstva:

Setniny 1. – 12. mají mužstvo odvodních ročníků 1936 a 1937. Pěší roty průměrně po 110 mužích.

Samostatné setniny mají počty větší a jsou ve výhodě, protože není od nich mužstvo odvelováno.

4./ Národnostní složení mužstva (průměrné):

Slováků ...u speciálních rot 80%, u pěších rot 50%,

Němců...“4 %,” 35%,

Čechů... „14 %,” 10 %,

Poláků a jiných...“2%,” 15%.

[...]

II./ Plány ku dni 15. II. 1838:

[...]

B/ Plány ZH:

Prohlídka plánu ZH provedená v únoru 1938 ukázala, že úkol jednotek ZH byl plně všemi veliteli pochopen.

Podstatou plánu ZH je uskupení „O“ jednotek pluku všeobecně a přibližně takto:

Velitelství pluku, speciální jednotky pluku – až na rotu VKPL – a jeden prapor: na řece Moravě.

Jeden prapor záloha X vyššího velitelství,

jeden prapor záloha Y vyššího velitelství, tento po přesunu železnicí cca 18 hodin.³

[...]

B. Mobilizace r. 1938.

[...]

I. Základní situace těsně před vyhlášením mobilisace.

/Viz část I. část A/

1./ a/ Mírové rozčlenění pluku: nezměněno

b/ Rozkazem velitele divize sestaveny zvláštní oddíly a ještě před vyhlášením „O“ a mobilisace odeslány: jeden oddíl do Devínské Nové Vsi, druhý do Devína. Oba oddíly mají zvláštní rozkazy velitele divize a velitel pluku není ani vyrozuměn o jejich odeslání z posádky. Oba oddíly byly postaveny z praporu dislokovaného v Bratislavě a všeobecně se vyžadovalo mužstvo jen národnosti české a slovenské.

[...]

³Na řece Moravě se měl nacházet III. prapor pěšího pluku 23 z Malacek, v záloze Hraniční oblasti 39 I. prapor p. pl. 23 z Bratislavy a v záloze Hraničního pásma XV II. prapor p. pl. 23 z Trnavy.

IV. Poznatky z mobilisace r. 1938 a z mimořádných opatření na podzim 1938.

[...]

3./ Postupné zaujímání sestavy.

Jednotky pluky byly včas, dříve ještě než podle připraveného plánu, na určených stanovištích a spojení s nimi až na „O“ oddíl u velitelství HP ihned zjednáno.

V této situaci zůstal pluk jen 5 dní po vyhlášení mobilisace.

Z rozkazu nadřízeného velitelství vrátil se v pravomoc velitele pluku „O“ oddíl dříve záloha HP, takže nyní záloha HO byl celý pluk bez jednoho praporu a bez zvláštními rozkazy odvelených jednotek.

[...]

4./ Počty jednotek.

[...]

Mužstvo: Z počtu mužstva v záloze a v náhradní záloze, jež bylo povinno nastoupiti do činné služby vojenské

nastoupilo celkem ...10.082,

z celkového počtu ...11.617.

Celkem tedy nenastoupilo při mobilisaci do činné služby 1.535 osob mužstva.

Z mužstva, které v mobilisaci činnou službu nenastoupilo bylo:

zproštěných ...353,

v cizině, u finanční stráže

a superarbitrovaných ...557,

neodůvodněně nenastoupilo

(vesměš z území sudetského) ...625.

Počty specialistů byly dostatečné.

Předepsaného % osob jiných národností v jednotkách dosaženo nebylo. Pokládám proto situaci personální za mobilisace u pluku za příznivou.

[...]

VHA, f. MNO/HŠ, 1938, 3. oddělení, sign. 38 2/39, kar. 293C, 9. divize. – Strojopisný originál A4, 66 s.

DOKUMENT Č. 9

1939, 19. únor, Malacky. – Odpověď velitele III/23. praporu na anketu.

Pěší pluk 23 „Amerických Slováků“
III. prapor

Malacky, 19. únor 1939.

Čj: 2028/Taj.1939.

Věc: Armáda v roce 1938 – poznatky.

T A J N Ě

Ministerstvo národní obrany,
hlavní štáb, 3. oddělení,
P R A H A.

[...]

III. Ohodnocení bojeschopnosti praporu s ohledem na:

1/. Přípravu plánu „ZH“:

[...]

c/. Po 21. V. 1938 byl praporu znovu změněn úsek v „ZH“ v důsledku provedení změn v sestavě a zároveň v letních měsících bylo započato se stavbou objektů lehkého opevnění, jichž taktický průzkum a návrh na vybudování jsem prováděl v úseku mně přiděleném do 14. VI. 1938. Nyní byl praporu přidělen úsek jiný a plány musily být opět úplně přepracovány a zároveň pracováno na taktických pracích souvisejících s lehkým opevněním, s nímž však v plánu „ZH“ dosud počítáno nebylo. Dne 20. IX. 1938 byla zrušena dosavadní ústupová postavení a nařízeno připravení obsazení čáry lehkého opevnění jako obranného postavení, na kterém byly objekty ve stavbě, z nichž asi 1/5 byla vybetonována, ale v místech úplně podřadných a bez vnitřního zařízení a potřebné výzbroje. Zároveň dne 18. IX. 1938 bylo nařízeno obsadit ihned objekty dostavované na přechodech u řeky Moravy v čáře PS a jich vyzbrojení kulomety a střelivem, které pro tyto objekty tentýž den došly. Obsazení a vyzbrojení objektů na přechodech, přesto že nebyly úplně dohotoveny bylo ihned provedeno a vnitřní zařízení (příprava kulometů pro noční střelbu) bylo, mnou improvizováno z materiálu, který byl v blízkosti po ruce.¹

[...]

2/. Počty a jakost zbraní:

a/. Dne 21. V. 1938 měl prapor 581 pušek, 27 lehkých, 8 těžkých kulometů a jako posilový prostředek 4 KPÚV a minometnou četou, o dvou minometech. V červenci byl u praporu zvýšen počet lehkých a těžkých kulometů na úplný válečný počet, takže dne 22. IX. 1938 měl prapor ihned v poli 36 kulometů lehkých a 10 kulometů těžkých. Mimo to bylo dne 19. IX. 1938 čtrnáct objektů na přechodech u řeky Moravy (čára PS) vyzbrojeno 28 lehkými kulomety. Pro objekty na čáře lehkého opevnění, kterých bylo vybetonováno dne 22. IX. 1938 celkem 32, ovšem nevyschlých a dosud zašalovaných (byly vojskem za „O“ ihned odšalovány) nebyly žádné kulomety přiděleny, ani střelivo. Bylo v nich použito většinou pouze pušek, jelikož byly vybudované na podřadných směrech a praporu přidělených

¹III. prapor pěšího pluku 23 byl začleněn do skupiny velitele pěšího pluku 33, zajišťující obranu na úseku v délce 36 km v oblasti Devina.

kulometů bylo použito ve volném terénu na takticky důležitějších směrech a v místech, kde byl předvídan objekt lehkého opevnění, aby tím bylo dosaženo palebné přehrady a palby na překážky, které se stavěly již s ohledem na budoucí palby z objektů. KPÚV ani protitankové pušky dne 22. IX. 1938 ani později v mobilisaci prapor žádné neobdržel, nýbrž pouze 1 minometnou četou o dvou minometech.

Jakost všech přidělených zbraní byla bezvadná.

[...]

4/. Velikost zásob:

[...]

Do vybudovaných objektů na čáře PS bylo dodáno střelivo pro každý kulomet po 5.500 nábojích. Toto střelivo bylo přiděleno již zvlášť pro lehké opevnění.

Do objektů vybudovaných v čáře lehkého opevnění (obraného postavení) nebylo praporu žádné střelivo přiděleno a bylo do nich dodáno mimo normální válečné dávky střeliva u zbraně do každého objektu po 1 bedniče (truhlíku) z muničních vozů praporu. Jako náhradu vyžádal jsem 30.000 nábojů od posádkového velitelství Malacky, kde byla dosud uložena zemská dávka střeliva, pro bývalé vojenské posily.

[...]

Velitel III/23. praporu
plk. pěch. Tomáš Brom
pplk. T. Brom²

[...]³

VHA, f. MNO/HŠ, 1938, 3.oddělení, sign. 38 2/39, kar. 293C, 9. divize. – Strojopisný originál A4, 16 s.

²Podplukovník pěchoty Tomáš BROM (nar. 1894), mírový i mobilizační velitel III. praporu pěšího pluku 23.

³Dokument je v pravém horním rohu očíslován zakroužkovaným číslem 407, které určuje jeho pořadí v odpovědích, jež na čj. „6520“ obdrželo 3.oddělení Hlavního štábu a opatřen značkami – „9.“ a „/9.D“.

Seznam použitých zkratek

CPO	– Civilní protiletectká ochrana
DZP	– Divizní zbrojný park
gšt.	– Generálního štábu (důstojník)
HOP	– Hlavní obranné postavení
HP	– Hraniční pásmo
K	– Kryt (státní hranice)
KOPL	– Kulometry obrany proti letadlům
KPÚV	– Kanony proti útočné vozbě
O	– Ostraha (státní hranice)
OPL	– Obrana proti letadlům
OPÚV	– Obrana proti útočné vozbě
PS	– Přední stráž
SOS	– Stráž obrany státu
SV	– Stanoviště velitele
ÚV	– Útočná vozba
VKPL	– Velké kulometry proti letadlům
ZH	– Zajištění hranic